

**ГОНЧАРОВА А. А., ЛАРИОНОВ С. А. СИСТЕМА ОТНОШЕНИЙ ЛИЧНОСТИ:
ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ**

Определены смысл понятия «отношение», его структура, функции, основные виды и формы. Проанализированы подходы учёных к трактовке понятий «отношение» и «система отношений личности». Описано развитие понятия «отношение» в психологии, рассмотрены основные отношения личности, к которым большинство учёных относят отношение к обществу, труду, другим людям и к себе. Отношения разделены на сознательные и бессознательные, эмоциональные и рациональные, внутриличностные и межличностные, положительные и отрицательные.

Ключевые слова: отношения, система отношений, развитие личности, личностные качества, функции отношений, компоненты отношений.

**HONCHAROVA H. O., LARIONOV S. O. THE SYSTEM OF INDIVIDUAL'S
ATTITUDES: THEORETICAL ASPECTS OF THE RESEARCH**

The approaches of different scholars to the interpretation of the terms “attitudes” and “system of attitudes” of an individual have been analyzed. The authors have described the development of the concept of “attitudes” in psychology and its perception by the founders of this direction of psychological research – A. F. Lazurskiy and his students M. Ya. Basov and V. N. Myasishchev.

The main attitudes of individuals have been studied, where the majority relate to them the attitudes to the society, labor others and themselves.

The authors have researched the structure of attitudes that includes three components: cognitive (knowledge about the object), emotional (feelings caused by the object) and behavioral and motivational (actions that facilitate the attitude to the object or the readiness to such actions).

The authors have provided the definition of the system of attitudes as an hierarchical structure formed by the system of individual attitudes and have defined its following functions: sense-making (reflection of the value of a particular object for a particular individual), goal-forming or steering (reflecting the formation of attitudes to the object of behavior and to its objective in the light of its striking range and desirability), integrating (attitudes smoothing internal contradictions between the mind and the senses) and mastering (stable and permanent attitudes help individuals to resist the actions of external environment).

The authors have defined the forms and types of attitudes, the latter of which are related by A. F. Lazurskiy with personality, and V. N. Myasishchev offers to distinguish attitudes depending on their components.

The authors have demonstrated the separation of attitudes into conscious and unconscious, emotional (feelings form attitudes) and rational (knowledge about the object influence on its perception and evaluation), intrapersonal and interpersonal (emotional and volitional guidance of the subject to itself, or attitudes, the object of which is another person), positive and negative (presence or absence of attitudes to the object).

Keywords: attitudes, system of attitudes, individual's development, personal traits, functions of attitudes, components of attitudes.

УДК 159.9:351.74

К. В. КУДАР,

аспірантка Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1925-6431>

**ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ
ОРГАНІВ, ЯКІ ВИКОНУВАЛИ СЛУЖБОВО-БОЙОВІ ЗАВДАННЯ
В НЕТИПОВИХ УМОВАХ**

Наведено результати дослідження особистісної зрілості та її основних складових (мотивації досягнень, ставлення до свого «Я», почуття громадянського обов'язку, життєвої установки, здатності до психологічної близькості з іншими людьми) у працівників Національної поліції України та Національної гвардії України після виконання ними службових завдань у зоні проведення антитерористичної операції (АТО). Виявлено відмінності при порівнянні цих двох груп за такими аспектами особистісної зрілості, як почуття громадянського обов'язку та життєва установка.

Ключові слова: особистісна зрілість, соціально-психологічна зрілість, особистість, правоохоронець, екстремальні умови, Національна поліція України, Національна гвардія України, антитерористична операція.

Kudar, K.V. (2017), "Features of personal maturity of law enforcement officers who performed service and combat missions in atypical conditions" ["Osoblyvosti osobystisnoi zrilosti pratsivnykiv pravookhoronnykh orhaniv, yaki vykonuvaly sluzhbovo-boiovi zavdannia v netypovykh umovakh"], *Pravo i Bezpeka*, No. 1, pp. 134–140.

Постановка проблеми. Сьогодні в Україні склалася складна політична, економічна та соціальна ситуація. Умови, в яких необхідно працювати працівникам ОВС, важкі фізично та психологічно. Зокрема, під час виконання службових завдань у зоні проведення АТО на них покладена висока моральна та юридична відповідальність. Психологічна напруженість правоохоронців пов'язана з відривом їх від соціального оточення, сімей, друзів і близьких, необхідністю адаптуватися до нового колективу, звикати до зміни життєвих перспектив, перебувати в умовах певної інформаційної обмеженості. Також збільшується рівень фізичних навантажень.

Проведення антитерористичної операції в Україні – це новий досвід як для громадян країни, так і для працівників правоохоронних органів. Гостро постали питання, як підготувати працівників до службово-бойової діяльності, як зробити так, щоб отримання подібного досвіду пройшло менш травматично, без катастрофічних впливів на здоров'я. Правоохоронець – не бездушна машина; щоб зберегти психологічне здоров'я йому необхідно мати власну картину світу, яка узгоджується з його внутрішніми цінностями та переконаннями [1, р. 555]. Високий рівень особистісної зрілості є можливим ресурсом збереження психологічного здоров'я правоохоронців під час виконання ними службової діяльності в нетипових умовах.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Велика кількість визначень феномена зрілості особистості призвела до їх взаємозамінності. Однаковим змістом наповнюються поняття «особистісна зрілість», «психологічна зрілість», «соціально-психологічна зрілість», «інтелектуальна зрілість», «когнітивна зрілість». Розвиток людини – це внутрішньо детермінований процес, обумовлений соціальною ситуацією розвитку, ступенем власної активності, типом провідної діяльності; залежить від змісту та мотивів діяльності. Всі фактори розвитку (спадковість, середовище, виховання, власна практична діяльність людини) утворюють складну структуру [2, с. 45].

У зв'язку з цим виділяють різні критерії зрілості особистості, що відображають ті чи інші аспекти розвитку. Умовно їх можна поділити на дві групи – психологічні (індивідуально-орієнтовані) та соціальні (соціально-орієн-

товані) критерії особистісної зрілості. До першої групи належать домінування вищих (духовних) потреб, рівень самосвідомості та самовизначення, рівень самоприйняття й самоповаги, ступінь самоактуалізації та самореалізації, автентичність. Другу групу складають «громадянськість» як міра суспільної активності особистості, ступінь розвиненості соціальності, що відображає свідомість і громадську відповідальність особистості, широта зв'язків людини зі світом, самостійність і відповідальність, розвинені ціннісні орієнтації, рівень моральності. Інакше кажучи, особистісна зрілість є психологічною та соціальною зрілістю людини [3, с. 192–193].

Г. Олпорт був першим, хто ввів у психологію поняття зрілої особистості, помітивши, що психоаналіз ніколи не розглядає дорослу людину як справді дорослу [4, с. 7]. Формування особистісної зрілості О. С. Штепа схильна віднести до періоду 11–20 років, який, відповідно до епігенетичної теорії Е. Еріксона, характеризується нормативною кризою еґо-ідентичності. У такому випадку особистісну зрілість можна розглядати як одну з меж континууму еґо-ідентичності (інфантильність – особистісна зрілість). Учена підкреслює, що особистісна зрілість періоду юності – це, кажучи метафорично, більше «можливість бути», ніж «відповідальність бути» [5]. Отже, можна припустити, що зріла особистість – це особистість соціально адаптована, яка засвоїла норми соціальних систем різних рівнів, і водночас індивідуалізована, орієнтована на реалізацію своїх цілей [6, с. 56].

Ступінь зрілості людини і так звана вершина цієї зрілості, або, як її ще називають, акме, – це багатовимірний стан людини, який хоча й охоплює значний за часовою протяжністю етап її життя та завжди показує, наскільки людина реалізувалась як громадянин, як фахівець-трудівник в якійсь певній галузі діяльності, як бідна чи багата своїми зв'язками з навколишньою дійсністю особистість, як чоловік, як батько, але цей стан водночас ніколи не є статичним утворенням і відрізняється більшою або меншою варіативністю та мінливістю. Разом з тим виявляється, що, як правило, не відбувається фронтально одночасного досягнення ступені зрілості всіма блоками утворень, в яких людина виступає як індивід (живий організм), як особистість та як суб'єкт діяльності.

Далі, вже на ступені самої зрілості, в людини спостерігаються теж різні темпи протікання змін у названих утвореннях [7, с. 4].

Поняття про феномен особистісної зрілості можна узагальнити відповідно до принципів системного опису психологічних явищ у декількох положеннях: структура (зміст і взаємозв'язки між елементами), функція (функціональне призначення), властивості особистісної зрілості.

Зміст, яким наповнюється конструкт особистісної зрілості, визначається ключовими елементами – складовими особистісної зрілості: 1) сформованість мотиваційно-потребової та ціннісно-сислової сфер особистості, в яких на вершині ієрархій знаходяться вищі духовні, загальнолюдські і культурні потреби і цінності; 2) автономія, незалежність, самостійність і відповідальність; 3) саморегуляція, самодетермінація та самовизначення особистості; 4) самопізнання, самореалізація, самоактуалізація, саморозвиток, самовдосконалення; 5) самотрансценденція [8, с. 67].

Найбільш узагальненими властивостями особистості, що визначають особистісну зрілість, є здатності до саморегуляції, самоактуалізації, самотрансценденції, які разом утворюють інтегральну здатність особистості до самоорганізації. Відносно функцій особистісної зрілості, з точки зору культурно-історичної концепції Л. С. Виготського, сутнісною характеристикою особистості є здатність до «оволодіння» своєю поведінкою, фактично здатність до саморегуляції, яка виникає на певному етапі життя в результаті культурного розвитку. Л. І. Божович позначає поняттям «особистість» «такий рівень психічного розвитку людини, який дозволяє їй управляти і обставинами свого життя, і самою собою». Таким чином, виникнення «особистісного» в людині пов'язано з появою нової якості – здатності до саморегуляції та саморозвитку, яка, у свою чергу, визначає інтегральну здатність людини до самоорганізації. Самодетермінація не тільки супроводжує побудову власної системи цінностей людини, робить вибір психологічно можливим, а й активізує процес трансформації, завдяки якому особистість знаходить завершеність і цілісність – зрілу еґо-ідентичність [5].

До властивостей особистісної зрілості можна віднести множинність, інтегрованість, цілісність, динамічність, незавершеність, неповноту розвитку та гетерохронність розвитку. Множинність зрілості визначається великою кількістю її видів і форм. Множинність різних

видів зрілості, її окремих компонентів, а також зв'язків між ними призводить до виникнення таких властивостей зрілості, як складність та ієрархічність. Крім того, різні сторони особистості та відповідні їй види зрілості формуються й досягають свого оптимуму в різний час, чим обумовлена гетерохронність розвитку особистісної зрілості [8, с. 69].

Людина, пізнаючи дійсність, беручи участь у різних видах діяльності, налагоджуючи стосунки, буде постійно знаходитися на позиції активного суб'єкта. Від цього великою мірою буде залежати, які якості індивідуального, особистісного, діяльнісного потенціалу вона буде в собі постійно накопичувати, яку стратегію життя, як зазначає К. А. Абульханова-Славська, буде реалізовувати а, отже, передумови якого акме вона в себе створюватиме [за: 7, с. 11].

Метою статті є вивчити особливості особистісної зрілості у працівників правоохоронних органів, які виконували службово-бойові завдання в зоні проведення антитерористичної операції (АТО) на сході України.

Виклад основного матеріалу. У нашому дослідженні взяли участь 60 чоловіків – працівників правоохоронних органів України; 20 працівників Національної поліції України, а саме батальйону патрульної служби поліції особливого призначення «Харків» (далі – БПСПОП «Харків»), і 40 працівників військової частини Національної гвардії України (далі – в/ч НГУ). Всі вони виконують службово-бойові завдання в зоні проведення антитерористичної операції у східних областях України. Середній стаж професійної діяльності в групі БПСПОП «Харків» складає 8,3 років, середній вік досліджуваних – 34,5 роки. Середній стаж трудової діяльності в правоохоронних органах у групі в/ч НГУ складає 13,2 років, середній вік досліджуваних – 33,7 роки. Дослідження проводилося в ДУ «Територіальне медичне об'єднання МВС по Харківській області» в рамках щорічної психіатричної диспансеризації, а також за окремими зверненнями працівників, які проходили службу в небезпечних умовах.

Для дослідження було використано тест-опитувальник особистісної зрілості Ю. З. Гільбух і методи математичної статистики (U-критерій Манна – Уїтні та критерій Фішера). Метою тесту-опитувальника особистісної зрілості є діагностика рівня особистісної зрілості та основних її складових: мотивації досягнень, ставлення до свого «Я», почуття громадянського обов'язку, життєвої установки і здатності до психологічної близькості з іншою людиною [9, с. 1, 2].

Таблиця 1

Особливості особистісної зрілості працівників Національної поліції та Національної гвардії України, які виконують службово-бойові завдання в зоні проведення АТО

Показники особистісної зрілості	БПСПОП «Харків»		В/ч НГУ		U	P
	X _{ср}	Y	X _{ср}	Y		
Мотивація досягнень	21,36	5,63	24,98	3,72	396,0	,950
Ставлення до свого «Я»	21,81	7,95	24,13	7,71	390,0	,875
Почуття громадянського обов'язку	12,71	4,5	13,2	3,14	191,0	,001**
Життєва установка	17,12	6,92	19,7	6,02	256,0	,024*
Здатність до психологічної близькості з іншою людиною	14,25	3,76	11,5	4,62	368,5	,620
Загальний рівень особистісної зрілості	47,31	11,08	48,7	11,1	396,0	,950

* $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$

Аналіз середнього арифметичного та дисперсії показав, що мотивація досягнень у середньому більше проявляється в групі в/ч НГУ – 24,98 бали, на відміну від групи БПСПОП «Харків» із середнім балом 21,36. Працівники в/ч НГУ в середньому більшою мірою спрямовані на досягнення життєвих цілей, проявляють більшу ініціативність. У цій групі в середньому визначено дуже високий рівень мотивації досягнень, а в групі БПСПОП «Харків» – високий.

Ставлення до свого «Я» також проявляється значною мірою вище в групі в/ч НГУ – 24,13 бали, на відміну від балам групи БПСПОП «Харків» із середнім балом 21,81. В обох групах за цим показником виявлено задовільний рівень ставлення до свого «Я». Представники обох груп не виражають достатнього рівня впевненості у своїх можливостях, а також задоволеності своїм характером, темпераментом, знаннями, вміннями та навичками.

В обох досліджуваних групах почуття громадянського обов'язку має дуже високого рівня але в середньому більш високий у групі в/ч НГУ. Статистично значущі відмінності між групами службовців НПУ і НГУ виражені за таким показником особистісної зрілості, як громадянський обов'язок. Рівень громадянського обов'язку вищий у досліджуваних групи службовців НГУ, тобто вони менш індивідуалістичні, цінують колективізм і є прихильниками єдиної ідеї у своїй професійній діяльності, керуються патріотичними мотивами.

Життєва установка в середньому має високий рівень у групі в/ч НГУ, на відміну від групи БПСПОП «Харків», де цей показник характеризується лише задовільним рівнем. Однак така складова особистісної зрілості, як життєва установка, статистично більше виражена у

групі службовців Національної поліції. Службовцям БПСПОП «Харків» більше властива раціональність і розсудливість, ніж почуття й емоції в аналізі життєвих подій. Можна зробити висновок, що досліджувані цієї групи виконують службово-бойові завдання більш обдуманно та свідомо, з позицій своєї життєвої філософії, а не з мотиву патріотизму.

Здатність до психологічної близькості з іншою людиною в середньому більше виражена в групі БПСПОП «Харків» (14,25) і має високий рівень. Група в/ч НГУ в середньому також має високий рівень цієї здатності, але виражений він в середньому нижче (11,5). Перша група більшою мірою проявляє такі особистісні якості, як доброзичливість до людей і емпатія, потреба в духовній близькості з іншими людьми.

Рівень особистісної зрілості в обох групах – в середньому задовільний, але в групі в/ч НГУ він виражений в середньому трохи вище (48,7), ніж у групі БПСПОП «Харків» (47,31).

Для повного аналізу результатів дослідження було проведено порівняння груп БПСПОП «Харків» і в/ч НГУ за відсотковою частотою чотирьох рівнів усіх показників особистісної зрілості, а також загального рівня особистісної зрілості.

Дуже високий рівень мотивації досягнень був виявлений у 65 % досліджуваних групи БПСПОП «Харків» і у 50 % досліджуваних групи в/ч НГУ, що свідчить про прагнення досягти високих результатів у своїй діяльності. Високий рівень цього показника виявлений у 30 % респондентів групи БПСПОП «Харків» і у 50 % досліджуваних групи в/ч НГУ, що свідчить про ініціативність і бажання до повної самореалізації. Незадовільний рівень мотивації досягнень був виявлений у 5 % досліджуваних

групи БПСПОП «Харків» і не виявлений у досліджуваних групи в/ч НГУ. Незадовільний рівень свідчить про уникання лідерства та самостійності.

Дуже високий рівень ставлення до свого «Я» проявляє лише 2,5 % досліджуваних групи в/ч НГУ і не проявляє жоден із групи БПСПОП «Харків». Цей рівень є показником адекватної самооцінки та відсутності комплексу неповноцінності. Високий рівень ставлення до свого «Я» виявлений у 20 % досліджуваних групи БПСПОП «Харків» і у 17,5 % досліджуваних групи в/ч НГУ, що свідчить про впевненість у своїх можливостях, а також про задоволеність своїми здібностями, темпераментом і характером, своїми знаннями, вміннями та навичками. Задовільний рівень став став пріоритетним у характеристиці обох груп і склав 55 % у групі БПСПОП «Харків» і 50 % у групі в/ч НГУ. Незадовільний рівень виявлений у 25 % досліджуваних групи БПСПОП «Харків» і 20 % досліджуваних групи в/ч НГУ, що свідчить про не впевненість у собі та своїх можливостях, неадекватну самооцінку.

Дуже високий рівень громадянського обов'язку виявлений у 30 % досліджуваних групи БПСПОП «Харків» і у 65 % досліджуваних груп в/ч НГУ. Зіставлення показників за критерієм Фішера дало значущий результат ($\chi^2 = 2,614$). Таким чином, у групі в/ч НГУ, дійсно, більший відсоток досліджуваних із дуже високим рівнем громадянського обов'язку. Дуже високий рівень цього показника є свідченням того, що випробовувані виявляють інтерес до явищ суспільно-політичного життя, прагнуть до колективізму та згуртованості у службовій діяльності. Високим рівнем громадянського обов'язку характеризуються 30 % представників групи БПСПОП «Харків» і 30 % досліджуваних групи в/ч НГУ. Задовільний і незадовільний рівні виявлені 20 % респондентів групи БПСПОП «Харків» і у 2,5 % досліджуваних групи в/ч НГУ. Це свідчить про те, що досліджувані не відчують особливих потреб у спілкуванні та патріотизмі.

Дуже високий рівень життєвої установки виявлений у 30 % респондентів групи БПСПОП «Харків» і у 20 % досліджуваних групи в/ч НГУ, високий рівень цього – у 55 % досліджуваних групи БПСПОП «Харків» і у 40 % досліджуваних групи в/ч НГУ. Це свідчить що досліджувані усвідомлюють відносність всього суцього, в них інтелекту переважає над емоційністю та почуттями. Задовільним рівнем життєвої установки характеризуються 5 % досліджуваних групи БПСПОП «Харків» і 30 % респондентів

групи в/ч НГУ. Зіставлення за критерієм Фішера виявилось значущим ($\phi = 2,585$), тому в групі в/ч НГУ, дійсно, більший відсоток респондентів характеризується саме задовільним рівнем життєвої установки. Незадовільний рівень виявлений у 10 % респондентів першої групи і 10 % досліджуваних другої групи. Це вказує на те, що досліджувані не володіють належною емоційною врівноваженістю, а визнають верховенство емоцій та імпульсивності над розсудливістю.

Здатність до психологічної близькості виявлена у 20 % як досліджуваних групи БПСПОП «Харків», так і досліджуваних групи в/ч НГУ. Високий рівень цього показника виявлений у 35 % представників групи БПСПОП «Харків» і 45 % респондентів групи в/ч НГУ. Дуже високий і високий рівні здатності до психологічної близькості з іншою людиною свідчать про такі особистісні якості досліджуваних, як доброзичливість, здатність до співпереживання, а також про потребу в духовній близькості з іншими людьми. Задовільним рівнем здатності до психологічної близькості характеризується по 25 % респондентів у кожній групі, а незадовільним – 20 % досліджуваних групи БПСПОП «Харків» і 10 % досліджуваних групи в/ч НГУ, що свідчить про відсутність потреби в духовній близькості з іншими людьми, чуйності, а також про невміння співпереживати іншим людям.

Дуже високий рівень особистісної зрілості виражений лише у 2,4 % респондентів групи в/ч НГУ і не виявлений в жодного досліджуваного групи БПСПОП «Харків». Високий рівень особистісної зрілості виявлений у 35 % представників групи БПСПОП «Харків» і у 41,5 % представників групи в/ч НГУ. Високий рівень особистісної зрілості свідчить про наявність якостей, які пов'язані із засвоєнням моральних норм, принципів міжособистісного спілкування, а також про достатній розвиток усіх п'яти показників особистісної зрілості, охарактеризованих вище. Задовільний рівень особистісної зрілості більше виражений у досліджуваних групи (65 %) БПСПОП «Харків», на відміну від досліджуваних групи в/ч НГУ (56,1 %). Незадовільний рівень особистісної зрілості не був виявлений у жодній групі, як і статистична значущість під час порівняння двох груп за частотою чотирьох рівнів зрілості за допомогою критерію ϕ – кутового перетворення Фішера.

Висновки. Через проведення в Україні антитерористичної операції правоохоронці опиняються у складних умовах. Значний вплив має нетипова сфера діяльності, пов'язана з

ризиком для життя та здоров'я, тому важливе значення має психологічний стан у бойових умовах, а також психологічна зрілість кожного окремого учасника АТО.

Працівники Національної поліції України та Національної гвардії України мають відмінності в особистісній зрілості та у мотивах службової діяльності. Між досліджуваними групами виявлено статистично достовірні відмінності за такими складовими особистісної зрілості, як почуття обов'язку та життєва установка. У працівників НГУ більше, ніж правоохоронців БПСПОП «Харків» виражене почуття громадянського обов'язку. Так, дуже високий рівень громадянського обов'язку виявлений у 30 % досліджуваних групи БПСПОП «Харків» і в 65 % респондентів групи НГУ.

Працівники Національної поліції виявляють більш високий рівень життєвої установки під час оцінки діяльності, в тому числі професійної. Задовільним рівнем життєвої установки характеризуються 5 % досліджуваних групи

БПСПОП «Харків» і 30 % респондентів групи НГУ. Отримані результати можуть бути пов'язані як з індивідуальними особливостями учасників дослідження, так і з особливостями кадрового відбору та супроводу працівників Нацполіції та НГУ у зв'язку з внутрішніми цілями цих структур. Можна зробити висновок, що працівники БПСПОП «Харків» вступають на службу не тому, що це популярно або патріотично, а згідно з власною життєвою установкою, керуючись власними міркуваннями. Водночас їм складніше привити почуття громадянського обов'язку. Працівники НГУ не тільки є більш вмотивованими на виконання службових обов'язків згідно зі своїми внутрішніми індивідуальними переконаннями, а й зацікавлені в службі на благо суспільства.

Подальші перспективи дослідження пов'язані з вивченням особливостей трансформації особистісної зрілості протягом тривалого виконання службово-бойових завдань у нетипових умовах службової діяльності.

Список бібліографічних посилань

1. Harris B. Psychology to win the war and make a better peace. *The psychologist*. 2014. Vol. 25, No. 7. P. 554–555.
2. Кошелева А. О., Агеев А. Н. Нравственная рефлексия в процессе становления личностной зрелости будущего специалиста в условиях обучения в современном вузе. *Вестник Московского государственного областного университета. Серия «Педагогика»*. 2009. № 2. С. 44–50.
3. Маркова О. Н. Личностная зрелость как проблема современной психологии. *Вестник Тамбовского университета. Серия: Гуманитарные науки*. 2006. № 3. С. 191–193.
4. Олпорт Г. Становление личности. Избранные труды. М.: Смысл, 2002. 462 с.
5. Штепа О. С. Феномен особистісної зрілості. *Соціальна психологія*. 2005. № 1. С. 62–77.
6. Леонов Н. И., Главатских М. М. Социально-психологическая зрелость личности: интегративный подход. *Известия Саратовского университета*. 2014. № 1. С. 55–60.
7. Бодалёв А. А. Вершина в развитии взрослого человека: характеристики и условия достижения. М.: Флинта, 1998. 168 с.
8. Солдатова Е. Л., Шляпникова И. А. Эго-идентичность как системообразующий фактор формирования личностной зрелости. *Вестник Южно-Уральского государственного университета*. 2010. № 27: Серия «Психология», вып. 10. С. 66–74.
9. Тест-опросник личностной зрелости/под ред. Ю. З. Гильбуха; М-во образования Украины, Ин-т повышения квалификации руководящих кадров и др. Киев: Науч.-практ. центр «Психодиагностика и дифференцированное обучение», 1994. 24 с.

Надійшла до редакції 09.02.2017

КУДАРЬ К. В. ОСОБЕННОСТИ ЛИЧНОСТНОЙ ЗРЕЛОСТИ РАБОТНИКОВ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ, КОТОРЫЕ ВЫПОЛНЯЛИ СЛУЖЕБНО-БОЕВЫЕ ЗАДАЧИ В НЕТИПИЧНЫХ УСЛОВИЯХ

Приведены результаты исследования личностной зрелости и её основных аспектов (мотивации достижений, отношения к своему «Я», чувства гражданского долга, жизненной установки, способности к психологической близости с другими людьми) у работников Национальной полиции Украины и Национальной гвардии Украины после выполнения ними служебных задач в зоне проведения антитеррористической операции (АТО). Выявлены различия при сравнении этих двух групп по таким аспектам личностной зрелости, как чувство гражданского долга и жизненная установка.

Ключевые слова: личностная зрелость, социально-психологическая зрелость, личность, сотрудник правоохранительных органов, экстремальные условия, Национальная полиция Украины, Национальная Гвардия Украины, антитеррористическая операция.

KUDAR K. V. FEATURES OF PERSONAL MATURITY OF LAW ENFORCEMENT OFFICERS WHO PERFORMED SERVICE AND COMBAT MISSIONS IN ATYPICAL CONDITIONS

Personal maturity is not so much the result of physical maturation as the result of the harmonious development of social and psychological traits of personality. As law enforcement officers of Ukraine are one of the key links in setting the conflict in the zone of anti-terrorist operation (ATO) in eastern Ukraine, it is important that they have an integrated picture of the environment and the opportunity to consciously adequately perform their assigned tasks in these difficult conditions, while avoiding the harm to their mental health.

The author of the article studies the personal maturity of the officers of the National Police of Ukraine and the National Guard of Ukraine. The differences in the following aspects of personal maturity as a sense of civic duty and life suggestions have been determined. The National Police officers are more motivated by their life suggestions, their insight and judgment, the National Guard officers are more likely to patriotic manifestations, and their behavior is largely determined by their emotions and feelings.

Keywords: *personal maturity, social and psychological maturity, personality, law enforcement officer, extreme conditions, the National Police of Ukraine, the National Guard of Ukraine, anti-terrorist operation.*

УДК 159.923.2

О. М. МІРОШНИЧЕНКО,

кандидат психологічних наук, доцент,

начальник кафедри психології Академії Державної пенітенціарної служби;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-8624-9397>

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВІДБОРУ КАДРІВ ДО ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Висвітлено сучасний стан проблеми професійно-психологічного відбору кадрів до Державної кримінально-виконавчої служби України та вимоги, що висуваються до кандидатів. Професійно-психологічний відбір розглянуто як безперервний керований процес, що включає в себе комплекс психодіагностичних заходів щодо виявлення рівня розвитку сукупності професійно важливих якостей особистості та наступного визначення придатності до ефективної професійної діяльності у структурі Державної кримінально-виконавчої служби України. Також розглянуто етапи професійно-психологічного відбору кандидатів на службу, особливості здійснення підбору психодіагностичного інструментарію та проведення психодіагностичного обстеження.

Ключові слова: *професійно-психологічний відбір, Державна кримінально-виконавча служба України, етапи психодіагностичного обстеження.*

Miroshnychenko, O.M. (2017), "Features of professional and psychological selection of personnel to the State Penitentiary Service of Ukraine" ["Osoblyvosti profesiino-psykholohichnoho vidboru kadriv do Derzhavnoi kryminalno-vykonavchoi sluzhby Ukrainy"], *Pravo i Bezpeka*, No. 1, pp. 140–145.

Постановка проблеми. Професійна діяльність персоналу Державної кримінально-виконавчої служби (далі – ДКВС) України має свою специфіку, та висуває певні вимоги до рівня підготовки працівників, які за своїми моральними та діловими якостями, загальноосвітнім рівнем і фізичною підготовленістю мають бути здатними виконувати покладені на них обов'язки. Службова діяльність у пенітенціарних установах нерозривно пов'язана зі спілкуванням, яке з фактора, що супроводжує її, перетворюється на категорію професійно значущу. У процесі роботи спілкування виступає не як

звичайна форма людської взаємодії, а як категорія функціональна. Фахівці здійснюють не тільки свою професійну діяльність у соціумі, а й постійно взаємодіють з людьми несоціалізованими, дезадаптованими, які мають кримінальні цінності. Це обумовлює необхідність володіння працівником глибокими соціально-психологічними знаннями щодо життєдіяльності суспільства в цілому та субкультури засуджених зокрема. Працівникам ДКВС України часто доводиться діяти в екстремальних умовах, що підвищує вимоги до рівня розвитку професійних якостей. Це обумовлено здатністю